

РИЗИЦИ СТРЕСА СТУДЕНАТА КОЈИ СЕ ОБРАЗУЈУ ЗА РАД У ПОЛИЦИЈИ

Оригинални научни рад

DOI: 10.5937/zurbezkrim2502011S	COBISS.RS-ID 144040193	УДК 159.944:351.745-057.875
---------------------------------	------------------------	-----------------------------

Дане Субошић¹

Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд, Република Србија

Апстракт: Циљ истраживања је провера примењивости верификованих упитника о организационом и професионалном стресу полицијских службеника на студентима који се образују за рад у полицији. Истраживање је реализовано анкетирањем студената на прилагођеним упитницима, тако што је у мањој мери у организационом упитнику прилагођено пет, а у професионалном шест питања, тако да изражавају студентске активности. Резултатима истраживања, дошло се до тога да су: 1) утврђене ранг листе организационих и професионалних стресора по интензитету (ризик), уз идентификоване изузетке, 2) утврђене веома високе позитивне корелације између аритметичких средина организационог и професионалног стреса (нпр. Пирсонов коефицијент корелације на целом узорку је: $r = 0.989$, $p < 0.01$), што омогућује да се управљањем једном врстом стресора управља и другом, 3) организациони стресори интензивнији, тиме и више ризични од професионалних стресора, 4) жене изложене интензивнијем стресу од мушкараца, као и 5) оба упитника веома поуздана (Кронбахов Алфа коефицијент: организациони ($\alpha = 0.933$) и професионални упитник ($\alpha = 0.900$)).

Кључне речи: организациони и професионални стресори, студентске активности, студенти, упитници, полицијски службеници, ризици

УВОД

Проблем истраживања

Оспособљавање и образовање за рад у полицији треба да буде што веродостојније њеним професионалним потребама. Наведеним формама едукације за рад у полицији, поред стручних, усвајају се и организациона знања која обухватају и полицијску професионалну културу (Constable & Smith, 2015). С таквим полазишти-

¹ Аутор за кореспонденцију: др Дане Субошић је редовни професор на Криминалистичко-полицијском универзитету у Београду, имејл: dane.subosic@kpu.edu.rs.

ма је усвојен модел образовања на Криминалистичко-полицијском универзитету у Београду, Република Србија (КПУ).

Наиме, у сарадњи са Министарством унутрашњих послова Републике Србије (МУПРС), на КПУ је током 2019. године обновљен систем који је до 2006. године постојао на Полицијској академији (правном претходнику КПУ), којим се на високом нивоу организованости студенти образују за полицијску професију. То значи да је обновљен модел образовања за рад у полицији у коме студент основних студија (криминалистике, информатике и рачунарства или форензике) има закључен уговор о међусобним правима и обавезама са МУП-ом РС, који сервисира КПУ. Наведеним уговором је предвиђено да студенте стипендира МУП РС (имају обезбеђене: исхрану, смештај, униформу, опрему, наоружање, наставну литературу, потрошни материјал и друге наставне потребе, чему следи запослење са високом стручном спремом у МУП РС након дипломирања), што је праћено обавезом студената да дипломирају у року од пет школских година од уписа на КПУ (Криминалистичко-полицијски универзитет, 2023).

Све наведено су мотивациони механизми за будуће и актуелне студенте. Међутим, свако лице има и наличје, у овом случају – у виду стресора. Наведени лице и наличје чине две стране исте медаље, чинећи целину школовања за рад у полицији.

Мотивациони механизми и стресори студената КПУ испољавају се кроз режим студија и живота и рада на Универзитету. На основним академским студијама тај режим траје четири школске године које су подељене на осам семестара. Сваке школске године студенти имају шест испитних рокова (укупно за четири године их је 24), током којих треба да положи око 40 наставних предмета (зависно до студијског програма који похађају). Саставни део студијских програма су и бројне праксе (значајне са аспекта професионалних стресора, укључујући информативне и стручне посете полицијским станицама и другим организационим јединицама Дирекције полиције, теренске обуке, обуку у руковању ватреним оружјем, бојева гађања, присуство увиђајима и обдукцијама и друго). Наведене праксе се колоквирају и обавезан су садржај студијског програма (Криминалистичко-полицијски универзитет, 2021).

Живот и рад студената на КПУ реализује се кроз дневни распоред рада. Њиме се практикују активности од устајања до повечерја (обавезног ноћног одмора). Током једног дана, студенти практикују: јутарњу смотру, смотру просторија у којима бораве, оброке, време за преподневну и поподневну наставу, поподневни одмор, обуку (тренаж) из оперативно-полицијских вештина (претежно: стројева и тактичка обука, као и обука у руковању ватреним оружјем), уз слободно време од вечере до повечерја. Паралелно са наведеним активностима, студенти обављају бројне службене и ваннаставне активности. У њих спадају: дежурства, учествовање у обезбеђивању објекта КПУ, уређење заједничких просторија и простора, рад секција, обезбеђења јавних скупова, свечаности, хуманитарни рад и др. Све наведено важи

посебно за прву годину основних академских студија, док се за касније године студија овај модел живота и рада примењује у мањем обиму, рачунајући на већ стечену компетентност студената старијих година наведених студија.

За реализацију дневног распореда рада задужени су ментори запослени на КПУ и инструктори Жандармерије (организациона јединица Дирекције полиције МУП РС посебне намене (Субошић, 2020). Од њих студенти усвајају стручна и организациона знања, укључујући и полицијску професионалну културу. Таква полицијска култура је: паравојна (униформисаност и опремљеност, чинови, ознаке, водови, командири, стројеве радње и друго), патерналистичка (ментори и инструктори су значајно старији од студената и имају покровитељски однос према њима) и микроменаџерска, јер се води рачуна и о ситницима (Goldstein, 1990; Shane, 2010), а назива се: „Командно-контролна“ (Webber, 1991: 116). О значају такве културе сведочи Извештај Полицијског извршног истраживачког форума (*Police Executive Research Forum – PERF*) којим се наглашава да полицијска култура изражава „Командно-контролни“ приступ свакој ситуацији (*Police Executive Research Forum [PERF] 2016: 113*). У таквој култури најистакнутије лекције научене у полицијској обуци су оне које ојачавају паравојну структуру и културу (Chappell & Lanza-Kaduce, 2010). Најзад, таквом културом брзо се развија потреба за правилима, командом и контролом, односно спремност да постане део или израз саме организације (Кесић, 2019: 62; Кесић & Зекавица, 2019: 115). Због свега наведеног, овим радом се проблематизује применљивост упитника о стресорима полицијских службеника на студентима који се образују за рад у полицији, а не стресори студентског живота уопште, јер је модел живота и рада студената на КПУ ближи раду полицијских службеника, него општем режиму студирања (нпр. сви студенти основних студија КПУ су стипендисти МУП-а РС из чега произилазе посебности њиховог статуса, односно правног положаја).

Организациони и професионални аспекти живота и рада студената на КПУ у себи садрже мотивационе механизме (не проблематизују се овим истраживањем) и стресоре (проблематизују се овим истраживањем). Стресори у полицијској професији су тема бројних истраживања, с чим у вези, само Violanti са сарадницима у једном раду наводи: „Овај преглед укључује претраге релевантних база података (1990–2016) укључујући *PubMed, Scopus, Embase, ProQuest, PsycINFO, PILOTS i Google Scholar*“, при чему је из њих консултовано 97 текстова на наведену тему (Violanti et al., 2017). С тим у вези постоје и верификовани упитници за полицијске службенике, при чему се деле на оне за анкетање у односу на организациони (*Police Organizational Stress Questionnaire - PSQ-Org*) и професионални (*Police Operational Stress Questionnaire - PSQ-Op*) стрес (McCreary & Thompson, 2006). Такви упитници су верификовани у иностранству (McCreary et al., 2017; Acquadro Maran et al., 2018; Kukić et al., 2021), а за Републику Србију је један такав пар упитника верификован 2021. године (Kukić et al., 2021).

Хипотезе

Општа хипотеза: „Верификовани упитници за утврђивање организационих и професионалних стресора и њихових интензитета за полицијске службенике применљиви су на студентску популацију која се образује за рад у полицији”.

- Прва посебна хипотеза: „Верификовани упитници за утврђивање организационих стресора и њихових интензитета за полицијске службенике применљиви су на студентску популацију која се образује за рад у полицији”.
 - Прва појединачна прве посебне хипотезе: „Верификовани упитници за утврђивање организационих стресора и њихових интензитета за полицијске службенике применљиви су на студентску популацију мушког пола која се образује за рад у полицији”.
 - Друга појединачна прве посебне хипотезе: „Верификовани упитници за утврђивање организационих стресора и њихових интензитета за полицијске службенике применљиви су на студентску популацију женског пола која се образује за рад у полицији”.
- Друга посебна хипотеза: Верификовани упитници за утврђивање професионалних стресора и њихових интензитета за полицијске службенике применљиви су на студентску популацију која се образује за рад у полицији”.
 - Прва појединачна друге посебне хипотезе: „Верификовани упитници за утврђивање професионалних стресора и њихових интензитета за полицијске службенике применљиви су на студентску популацију мушког пола која се образује за рад у полицији”.
 - Друга појединачна друге посебне хипотезе: „Верификовани упитници за утврђивање професионалних стресора и њихових интензитета за полицијске службенике применљиви су на студентску популацију женског пола која се образује за рад у полицији”.

Циљ истраживања

Циљ реализованог истраживања је провера примењивости међународно и у Републици Србији верификованих упитника о организационом и професионалном стресу полицијских службеника на студентима који се образују за рад у полицији. Циљ тога је да се евентуално прошири примена наведених упитника и на наведену студентску популацију. Практични циљ тога је да се ваљаније управља стресом студената који се образују за рад у полицији, како би њихово школовање било што ваљаније у односу на образовне потребе с једне стране, односно, што реалније у односу на професионалне потребе полиције, с друге стране.

Варијабле

Варијабле у истраживању су независне и зависне. Независне су пол студената (мушки и женски). Зависне варијабле су одговори испитаника на *Ликершвој седмосејеној скали*, са вредностима од 1 до 7, којима испитаници изражавају интензитет појединих стресора сврстаних у организационе и професионалне.

МЕТОДОЛОГИЈА

Узорак

Од 119 студената Криминалистичко-полицијског универзитета који су учествовали у анкетирању, њих 67 је мушког, а 52 је женског пола. Структура анкетираних студената по полу, студијским програмима и годинама студија дата је наредном табелом.

Табела 1: Структура испитаника

Студијски програм	ОАС Криминалистика		ОАС Информатика и рачунарство	
	1. година	2. година	1. година	3. година
Мушки	19	28	10	10
Женски	23	17	3	9

Инструменти

Основни метод за прикупљање података у овом истраживању било је анкетирање. Оно је спроведено на основу два верификована упитника за полицијске службенике у Републици Србији, који су намењени за истраживање стресора и њихових интензитета:

- **организационог стреса:** *Police Organizational Stress Questionnaire – PSQ-Org* – поузданост примене на полицијским сужбеницама *Cronbach*-овим коефицијентом (α) = 0.959 и
- **професионалног стреса:** *Police Operational Stress Questionnaire – PSQ-Op* – поузданост примене на полицијским сужбеницама *Cronbach*-овим коефицијентом (α) = 0.961,

са по 20 ставова, чији су аутори: Kukić, Subošić, Heinrich, Greco and Koropnovski (Kukić et al., 2021).

Ради примене наведених упитника над студентима који се школују за рад у полицији, део ставова у упитницима за полицијске службенике је прилагођен, што је приказано у наредне две табеле.

Табела 2: Организациони стресори у полицији

За полицајце (основни, верификовани упитник)	За студенте који се образују за полицајце (прилагођени упитник)
Осећање да непрестано мораш да се доказујеш колегама на послу	Осећање да непрестано мораш да се доказујеш колегама
Сталне промене политика о начину обављања полицијских послова и/или прописа	Сталне промене политика о начину обављања дужности и/или прописа
Од тебе се очекује да и у слободно време будеш на послу	Од тебе се очекује да и у слободно време будеш службено доступан
Руководиоци превише наглашавају негативне аспекте (нпр. ниске службене оцене, жалбе грађана)	Руководиоци превише наглашавају негативне аспекте Вашег ангажовања (нпр. ниске оцене, жалбе наставника или ненаставног особља)
Сарадња с правосуђем	Сарадња са стручним службама (нпр. студентска служба, библиотека)

Као што се види из претходне табеле, пет ставова из упитника о организационим стресорима за полицајце је прилагођено за потребе анкетирања студената. То је урађено на симетричан начин, у најмањој мери, тако да се не промени смисао става. Прилагођавање ставова садржаних упитником о професионалним стресорима у полицији у функцији анкетирања студената приказано је у наредној табели.

Табела 3: Професионални стресори у полицији

За полицајце (основни, верификовани упитник)	За студенте који се образују за полицајце (прилагођени упитник)
Ризик од повређивања на послу	Ризик од повређивања
Здрава исхрана на послу	Здрава исхрана
Мањак разумевања за твој посао међу члановима породице и пријатељима	Мањак разумевања за твоје студије међу члановима породице и пријатељима
Стицање пријатеља изван посла	Стицање пријатеља изван студија
Непрестано се осећаш као да си на послу	Непрестано се осећаш као да си на студијама
Породица и пријатељи осећају утицаје предрасуда у вези с природом твог посла	Породица и пријатељи осећају утицаје предрасуда у вези с природом твојих студија

Као што се види из претходне табеле, шест ставова из упитника о професионалним стресорима за полицајце је прилагођено за потребе анкетирања студената. Као и у случају упитника о организационом стресу, то је урађено на симетричан начин, у најмањој мери, тако да се не промени смисао става.

На питања из оба упитника се одговарало заокруживањем вредности од 1 до 7, дакле на Ликертовој седмостепеној скали, која одговара ставу испитаника о интензитету (тима и ризику) сваког организационог или професионалног стресора. Значење појединих вредности одговора испитаника приказано је наредном табелом.

Табела 4: Значење појединих вредности одговора испитаника

Не узрокује стрес уопште	Узрокује минималан ниво стреса	Узрокује мали ниво стреса	Узрокује средњи ниво стреса	Узрокује виши ниво стреса	Узрокује много стреса	Узрокује веома много стреса
1	2	3	4	5	6	7

Наведеним прилагођавањем ставова у оба упитника, уз непромењене ставове и скалу која је наведена претходном табелом, формирани су упитници за истраживање организационог и професионалног стреса студената који се школују за потребе полиције. Упитници се не наводе у целини због ограничења обима рада, већ само примери из њих. Пример питања у упитнику за организациони стрес дат је наредном табелом.

Табела 5: Пример питања у упитнику за организациони стрес

Неједнака подела обавеза	1	2	3	4	5	6	7

Пример питања у упитнику за професионални стрес дат је наредном табелом.

Табела 6: Пример питања у упитнику за професионални стрес

Сменски рад	1	2	3	4	5	6	7

Поступак испитивања

На питања из оба упитника одговарало је 119 студената мушког и женског пола КПУ. Реч је о студентима 1. и 2. године Основних академских студија криминалистике (ОАСК) и 1. и 3. године Основних академских студија информатике и рачунарства (ОАСИИР). Ради се о случајном узорку студената, формираном од оних који су се појавили на испитима реализованим на КПУ из два наставна предмета у септембарском испитном року 2021. године. Дакле, испитаници су давали одговоре анонимно, добровољно, свако за себе и сви истовремено, у условима предиспитне анксиозности. Наиме, стрес који студенти доживљавају пре, током и након испита не утиче штетно само на њихову академску успешност, већ има дугорочне последице на телесни и ментални здравствени статус студента, попут: напуштања студија, пада самопоштовања и неискоришћеног интелектуалног потенцијала (Dukić & Golubović, 2021: 15).

Обрада података

Обрадом података добијених анкетањем студената формирана је база података у програмском пакету *Microsoft Excel*, након чега је импортована у софтверски пакет *IBM SPSS (v.19)*. Анализа обрађених података извршена је применом дескриптивне статистике (AS = аритметичка средина, SD = стандардна девијација, $Min.$ = минимална вредност одговора испитаника и $Max.$ = максимална вредност одговора испитаника), као и метода статистичке анализе: биваријатна Пирсонова корелација и *t-тест* на независним узорцима. Пирсонова корелација је примењена с обзиром на то да је расподела AS одговора испитаника по ставовима у вези са интензитетом (ризика) стресора нормална по Шапиро-Вилков тесту, а *t-тест* на независним узорцима је примењен на идентификацији изузетака у приоритетизацији стресора по интензитету (ризика) код испитаника мушког и женског пола. Добијени резултати су приказани табеларним моделима. За оцену поузданости оба упитника коришћен је Кронбахов Алфа коефицијент (α)

РЕЗУЛТАТИ

Аритметичке средине и друге вредности одговора испитаника у вези организационог и професионалног стреса (студентских активности) на целокупном узорку наведене су у наредне две табеле.

Табела 7: Рані листиа организационих стресора на целокупном узорку

Ред. бр.	Организациони стрес	N	Min.	Max.	AS	SD
1.	Од тебе се очекује да и у слободно време будеш службено доступан	119	1	7	4.79	1.999
2.	Сталне промене политика о начину обављања дужности и/или прописа	118	1	7	4.64	1.994
3.	Неједнака подела обавеза	118	1	7	4.57	1.985
4.	Осећање да за све не важе иста правила (нпр. неке колеге су фаворизоване)	119	1	7	4.52	2.170
5.	Прекомерне административне дужности	119	1	7	4.08	1.955
6.	Неуједначен (променљив) стил руковођења	118	1	7	4.03	1.972
7.	Прекомерна бирократска правила која успоравају/онемогућавају деловање	119	1	7	3.97	1.915
8.	Неадекватна опрема за поверене дужности	119	1	7	3.81	2.005
9.	Недостатак средстава за рад	118	1	7	3.77	2.061
10.	Недостатак особља	119	1	7	3.48	2.154
11.	Руководиоци превише наглашавају негативне аспекте Вашег ангажовања (нпр. ниске оцене, жалбе наставника или ненаставног особља)	119	1	7	3.48	2.154
12.	Недовољна обука за рад с новом опремом	118	1	7	3.22	2.064

Ред. бр.	Организациони стрес	N	Min.	Max.	AS	SD
13.	Ако си болестан/на или повређен/а, колеге те ниподаштавају	116	1	7	3.10	2.251
14.	Потреба да сносиш одговорност за дужности који си обавио/ла	119	1	7	3.08	2.018
15.	Однос са руководиоцима	118	1	7	2.99	1.928
16.	Сарадња са стручним службама (нпр. студентска служба, библиотека)	119	1	7	2.75	2.043
17.	Унутрашња контрола	117	1	7	2.71	1.952
18.	Сарадња с колегама	119	1	7	2.59	1.597
19.	Осећање да непрестано мораш да се доказујеш колегама	118	1	7	2.37	1.843
20.	Превише посла за компјутером	118	1	7	2.35	1.770

Наведена, као и наредна ранг листа, изведена је опадајућим низом интензитета ризика којим се испољавају поједини стресори. Расподела AS одговора испитаника по ставовима у вези са организационим стресорима на целокупном узорку је нормална по Шапиро-Вилков тесту ($Statistic = 0.950$, $df = 20$, $Sig. = 0.360$). Овај податак је битан за избор методе статистичке анализе којом ће се квантификовати повезаност организационог и професионалног стреса, како на целокупном тако и на узорцима по половима.

Табела 8: Рані листија професионалних стресора (студентских активности) на целокупном узорку

Ред. бр.	Професионални стрес (студентске активности)	N	Min.	Max.	AS	SD
1.	Недовољно времена за породицу и пријатеље	119	1	7	4.95	1.948
2.	Замор (нпр. сменски рад, прековремени рад)	117	1	7	4.92	1.876
3.	Службени захтеви изван радног времена	117	1	7	4.82	1.946
4.	Активности у вези са студијама у слободним данима	119	1	7	4.70	2.141
5.	Непрестано се осећаш као да си на студијама	119	1	7	4.15	2.216
6.	Рад ноћу без партнера	119	1	7	4.03	2.147
7.	Професионална обољења (нпр. бол у леђима)	115	1	7	3.79	2.002
8.	Мањак разумевања за твоје студије међу члановима породице и пријатељима	119	1	7	3.63	2.389
9.	Организовање приватног живота	119	1	7	3.52	2.127
10.	Трауматични догађаји (нпр. повређивање)	118	1	7	3.49	1.956
11.	Наметање ограничења твом друштвеном животу (нпр. избор пријатеља, места социјализације)	119	1	7	3.49	2.186
12.	Сменски рад	118	1	7	3.44	1.786
13.	Документовање службених активности	117	1	7	3.04	1.729
14.	Изналажење времена за одржавање добре физичке кондиције	116	1	7	2.91	1.954

Ред. бр.	Професионални стрес (студентске активности)	N	Min.	Max.	AS	SD
15.	Ризик од повређивања	117	1	7	2.75	1.790
16.	Здрава исхрана	119	1	7	2.75	2.009
17.	Породица и пријатељи осећају утицаје предрасуда у вези с природом твојих студија	119	1	7	2.42	1.924
18.	Одржавање угледа у друштву	118	1	7	2.30	1.655
19.	Негативни коментари јавности	117	1	7	2.15	1.664
20.	Стицање пријатеља изван студија	118	1	7	2.15	1.688

Расподела AS одговора испитаника по ставовима у вези са професионалним стресорима на целокупном узорку такође је нормална по Шапиро-Вилков тесту ($Statistic = 0.938$, $df = 20$, $Sig. = 0.221$). Томе следи одређивање аритметичких средина одговора испитаника у вези са организационим и професионалним стресом на целокупном узорку (наредна табела).

Табела 9: Аритметичка средина одговора испитаника у вези са организационим стресом и професионалним стресом (студентских активности) на целокупном узорку

	N	AS	SD
Организациони стрес	119	3.51	0.77
Професионални стрес (студентске активности)	119	3.47	0.91

Како су обе расподеле (у вези са организационим и професионалним стресом) нормалне, могуће је над њима реализовати параметарску методу, конкретно Пирсонов коефицијент корелације. Корелација на целокупном узорку између организационог и професионалног стреса (студентских активности) је: $r = 0.989$, $p < 0.01$. Томе следи навођење аритметичких средина одговора испитаника у вези са организационим и професионалним стресом (студентских активности) на подузорку мушкараца (наредне две табеле).

Табела 10: Рані листи организационих стресора на подузорку мушкараца

Ред. бр.	Организациони стрес	N	Min.	Max.	AS	SD
1.	Од тебе се очекује да и у слободно време будеш службено доступан	67	1	7	4.67	2.149
2.	Сталне промене политика о начину обављања дужности и/или прописа	67	1	7	4.34	1.951
3.	Неједнака подела обавеза	66	1	7	4.33	1.979
4.	Осећање да за све не важе иста правила (нпр. неке колеге су фаворизоване)	67	1	7	4.27	2.300
5.	Неуједначен (променљив) стил руковођења	67	1	7	3.84	2.005

Ред. бр.	Организациони стрес	N	Min.	Max.	AS	SD
6.	Прекомерна бирократска правила која успоравају/онемогућавају деловање	67	1	7	3.82	1.874
7.	Прекомерне административне дужности	67	1	7	3.76	1.801
8.	Недостатак средстава за рад	67	1	7	3.76	2.053
9.	Неадекватна опрема за поверене дужности	67	1	7	3.63	2.029
10.	Руководиоци превише наглашавају негативне аспекте Вашег ангажовања (нпр. ниске оцене, жалбе наставника или ненаставног особља)	67	1	7	3.39	2.139
11.	Недостатак особља	67	1	7	3.30	2.045
12.	Недовољна обука за рад с новом опремом	67	1	7	3.01	1.887
13.	Ако си болестан/на или повређен/а, колеге те ниподаштавају	66	1	7	2.88	2.087
14.	Однос са руководиоцима	67	1	7	2.82	1.898
15.	Потреба да сносиш одговорност за дужности које си обавио/ла	67	1	7	2.67	1.709
16.	Сарадња са стручним службама (нпр. студентска служба, библиотека)	67	1	7	2.52	1.949
17.	Унутрашња контрола	66	1	7	2.52	1.875
18.	Сарадња с колегама	67	1	7	2.46	1.570
19.	Превише посла за компјутером	67	1	7	2.21	1.619
20.	Осећање да непрестано мораш да се доказујеш колегама	67	1	7	2.15	1.645

Расподела AS одговора испитаника мушког пола по ставовима у вези са организационим стресорима је нормална по Шапиро-Вилков тесту ($Statistic = 0.947$, $df = 20$, $Sig. = 0.326$). Пирсонова корелација између AS целокупног узорка и узорка мушкараца у вези са организационим стресом је: $r = 0.996$, $p < 0.01$. Тиме је верификована прва појединачна хипотеза прве посебне хипотезе: „Верификовани упитници за утврђивање организационих стресора и њихових интензитета за полицијске службенике применљиви су на студентску популацију мушког пола која се образује за рад у полицији”. Томе следи ранг листа професионалних стресора (студентских активности) на подзоруку мушкараца.

Табела 11: Ранг листа професионалних стресора (студентских активности) на подзоруку мушкараца

Ред. бр.	Студентске активности	N	Min.	Max.	AS	SD
1.	Недовољно времена за породицу и пријатеље	67	1	7	4.58	2.104
2.	Замор (нпр. сменски рад, прековремени рад)	65	1	7	4.45	1.888
3.	Службени захтеви изван радног времена	66	1	7	4.42	2.031
4.	Активности у вези са студијама у слободним данима	67	1	7	4.39	2.208

Ред. бр.	Студентске активности	N	Min.	Max.	AS	SD
5.	Непрестано се осећаш као да си на студијама	67	1	7	3.87	2.229
6.	Рад ноћу без партнера	67	1	7	3.75	2.163
7.	Професионална оболења (нпр. бол у леђима)	64	1	7	3.50	1.877
8.	Мањак разумевања за твоје студије међу члановима породице и пријатељима	67	1	7	3.42	2.381
9.	Трауматични догађаји (нпр. повређивање)	67	1	7	3.31	1.948
10.	Наметање ограничења твом друштвеном животу (нпр. избор пријатеља, места социјализације)	67	1	7	3.28	2.207
11.	Организовање приватног живота	67	1	7	3.09	1.929
12.	Документовање службених активности	65	1	7	3.03	1.658
13.	Сменски рад	66	1	7	2.91	1.526
14.	Изналажење времена за одржавање добре физичке кондиције	64	1	7	2.84	1.962
15.	Ризик од повређивања	65	1	7	2.69	1.785
16.	Здрава исхрана	67	1	7	2.66	1.887
17.	Одржавање угледа у друштву	66	1	7	2.52	1.730
18.	Негативни коментари јавности	65	1	7	2.32	1.669
19.	Породица и пријатељи осећају утицаје предрасуда у вези с природом твојих студија	67	1	7	2.25	1.878
20.	Стицање пријатеља изван студија	67	1	7	2.15	1.672

Расподела AS одговора испитаника по ставовима у вези са професионалним стресорима на узорку мушкараца је нормална по Шапиро-Вилков тесту ($Statistic = 0.940$, $df = 20$, $Sig. = 0.238$). Пирсонова корелација између AS целокупног узорка и узорка мушкараца у вези са професионалним стресом је: $r = 0.994$, $p < 0.01$. Тиме је верификована прва појединачна хипотеза друге посебне хипотезе: „Верификовани упитници за утврђивање професионалних стресора и њихових интензитета за полицијске службенике применљиви су на студентску популацију мушког пола која се образује за рад у полицији”. Наведеном следи поређење аритметичких средина организационог стреса и студентских активности на подузорку мушкараца.

Табела 12: Аритметичка средина организационог стреса и студентских активности на подузорку мушкараца

	N	AS	SD
Организациони стрес	67	3.32	0.77
Професионални стрес (студентске активности)	67	3.27	0.76

Томе следи навођење ранг листа организационих и професионалних стресора (студентских активности) на подузорку жена (наредне две табеле).

Табела 13: Рані листи организационих стресора на подзорку жена

Ред. бр.	Организациони стрес	N	Min.	Max.	AS	SD
1.	Сталне промене политика о начину обављања дужности и/или прописа	51	1	7	5.04	2.000
2.	Од тебе се очекује да и у слободно време будеш службено доступан	52	1	7	4.94	1.798
3.	Неједнака подела обавеза	52	1	7	4.87	1.971
4.	Осећање да за све не важе иста правила (нпр. неке колеге су фаворизоване)	52	1	7	4.85	1.964
5.	Прекомерне административне дужности	52	1	7	4.50	2.082
6.	Неуједначен (променљив) стил руковођења	51	1	7	4.27	1.919
7.	Прекомерна бирократска правила која успоравају/онемогућавају деловање	52	1	7	4.17	1.968
8.	Неадекватна опрема за поверене дужности	52	1	7	4.04	1.970
9.	Недостатак средстава за рад	51	1	7	3.78	2.091
10.	Недостатак особља	52	1	7	3.71	2.287
11.	Потреба да сносиш одговорност за дужности који си обавио/ла	52	1	7	3.60	2.269
12.	Руководиоци превише наглашавају негативне аспекте Вашег ангажовања (нпр. ниске оцене, жалбе наставника или ненаставног особља)	52	1	7	3.60	2.190
13.	Недовољна обука за рад с новом опремом	51	1	7	3.49	2.266
14.	Ако си болестан/на или повређен/а, колеге те ниподаштавају	50	1	7	3.40	2.441
15.	Однос са руководиоцима	51	1	7	3.22	1.963
16.	Сарадња са стручним службама (нпр. студентска служба, библиотека)	52	1	7	3.04	2.142
17.	Унутрашња контрола	51	1	7	2.96	2.039
18.	Сарадња с колегама	52	1	7	2.75	1.631
19.	Осећање да непрестано мораш да се доказујеш колегама	51	1	7	2.67	2.056
20.	Превише посла за компјутером	51	1	7	2.53	1.953

Расподела AS одговора испитаника по ставовима у вези са организационим стресорима на узорку жена је нормална по Шапиро-Вилков тесту ($Statistic = 0.950$, $df = 20$, $Sig. = 0.372$). Пирсонова корелација између AS целокупног узорка и узорка жена у вези са организационим стресом је: $r = 0.993$, $p < 0.01$. Тиме је верификована друга појединачна хипотеза прве посебне хипотезе: „Верификовани упитници за утврђивање организационих стресора и њихових интензитета за полицијске службенике применљиви су на студентску популацију женског пола која се образује за рад у полицији”. Томе следи ранг листа професионалних стресора (студентских активности) на подзорку жена.

Табела 14: Рані листіа професионалних стресора (студентских активностей) на подзорку жена

Ред. бр.	Студентске активности	N	Min.	Max.	AS	SD
1.	Замор (нпр. сменски рад, прековремени рад)	52	1	7	5.52	1.698
2.	Недовољно времена за породицу и пријатеље	52	1	7	5.42	1.625
3.	Службени захтеви изван радног времена	51	1	7	5.33	1.717
4.	Активности у вези са студијама у слободним данима	52	1	7	5.10	2.003
5.	Непрестано се осећаш као да си на студијама	52	1	7	4.52	2.165
6.	Рад ноћу без партнера	52	1	7	4.40	2.089
7.	Професионална обољења (нпр. бол у леђима)	51	1	7	4.16	2.111
8.	Сменски рад	52	1	7	4.12	1.875
9.	Организовање приватног живота	52	1	7	4.08	2.257
10.	Мањак разумевања за твоје студије међу члановима породице и пријатељима	52	1	7	3.90	2.395
11.	Наметање ограничења твом друштвеном животу (нпр. избор пријатеља, места социјализације)	52	1	7	3.75	2.150
12.	Трауматични догађаји (нпр. повређивање)	51	1	7	3.73	1.960
13.	Документовање службених активности	52	1	7	3.06	1.830
14.	Изналажење времена за одржавање добре физичке кондиције	52	1	7	3.00	1.960
15.	Здрава исхрана	52	1	7	2.87	2.170
16.	Ризик од повређивања	52	1	7	2.83	1.812
17.	Породица и пријатељи осећају утицаје предрасуда у вези с природом твојих студија	52	1	7	2.63	1.981
18.	СТИцање пријатеља изван студија	51	1	7	2.16	1.725
19.	Одржавање угледа у друштву	52	1	7	2.02	1.527
20.	Негативни коментари јавности	52	1	7	1.94	1.650

Расподела AS одговора испитаника по ставовима у вези са професионалним стресорима на узорку жена је нормална по Шапиро-Вилков тесту ($Statistic = 0.950$, $df = 20$, $Sig. = 0.362$). Пирсонова корелација између AS целокупног узорка и узорка жена у вези са професионалним стресом је: $r = 0.994$, $p < 0.01$. Тиме је верификована друга појединачна друге посебне хипотезе: „Верификовани упитници за утврђивање професионалних стресора и њихових интензитета за полицијске службенике применљиви су на студентску популацију женског пола која се образује за рад у полицији”. Томе следи поређење односа између организационог стреса и студентских активности на подзорку жена.

Табела 15: Однос организационог стреса и студентских активности на уоузорку жена

	N	AS	SD
Организациони стрес	52	3.77	0.79
Студентске активности	52	3.72	1.13

Наведеном следи навођење аритметичких средина одговора испитаника у вези са организационим и професионалним стресом студената мушког и женског пола.

Табела 16: Аритметичка средина одговора испитаника у вези са организационим стресом на мушком и женском узорку

	Пол	AS	SD
Организациони стрес студената	Мушкарци	3.32	0.77
	Жене	3.77	0.79

Када су у питању одговори испитаника у вези са ставовима о организационом стресу, примећујемо да овакви стресори више утичу на студенткиње него на студенте. Иако је приоритетизација организационих стресора код студенткиња и студената готово идентична, већа разлика је уочена на стресору: „Потреба да сносиш одговорност за дужности који си обавио/ла” који је код студенткиња на 11. (AS=3.60), а код студената на 15. месту (AS=2.67). На том питању је идентификована и статистички значајна разлика одговора испитаника ($t > 1.96$, $p < 0.05$), што је утврђено *t*-тестом на независним узорцима и наведено наредном табелом.

Табела 17: Резултати *t*-теста на независним узорцима код стресора – Потреба да сносиш одговорност за дужности које си обавио/ла

Организациони стрес	Пол	N	AS	SD	t	p
Потреба да сносиш одговорност за дужност коју си обавио/ла	М	67	2.67	1.71	-2.448	0.016
	Ж	52	3.60	2.27		

Табела 18: Аритметичка средина одговора испитаника у вези са професионалним стресом (студентске активности) на мушком и женском узорку

	Пол	AS	SD
Стрес студената услед различитих аспеката студентског живота	Мушкарци	3.27	0.76
	Жене	3.73	1.13

Када су у питању одговори испитаника у вези са ставовима о професионалном стресу (*схваћен као студентске активности*), примећујемо да ти, као и организациони стресори, више утичу на студенткиње него на студенте. Иако је приоритетизација организационих стресора код студенткиња и студената готово идентична, већа разлика је уочена на стресору: „Сменски рад” који је код студенткиња на 8. ($AS=4.12$), а код студената на 13. месту ($AS=2.91$). То значи да студенткиње теже подносе сменски рад од студената (нпр. током дежурстава или обезбеђивања објекта КПУ). На том питању је идентификована и статистички значајна разлика одговора испитаника ($t > 1.96$, $p < 0.05$), што је утврђено *t*-тестом на независним узорцима и наведено наредном табелом.

Табела 19: Резултати *t*-теста на независним узорцима код стресора – Сменски рад

Студентске активности	Пол	N	AS	SD	t	p
Сменски рад	М	66	2.91	1.53	-3.853	0.000
	Ж	52	4.12	1.88		

Верификацијом прве и друге појединачне хипотезе обе посебне хипотезе, верификоване су посебне хипотезе које гласе:

- Прва посебна хипотеза: „Верификовани упитници за утврђивање организационих стресора и њихових интензитета за полицијске службенике применљиви су на студентску популацију која се образује за рад у полицији”.
- Друга посебна хипотеза: Верификовани упитници за утврђивање професионалних стресора и њихових интензитета за полицијске службенике применљиви су на студентску популацију која се образује за рад у полицији”.

Најзад, поставља се питање поузданости примењених упитника. Наиме, поузданост оба упитника потврђена је Кронбаховим Алфа коефицијентом (α), који у овом истраживању имају следеће вредности:

- упитник о организационом стресу (*PSQ-Org*): $\alpha = 0.933$ и

- упитник о професионалном стресу (*PSQ-Or*): $\alpha = 0.900$ (схваћен као студентске активности).

Имајући у виду претходно верификоване посебне хипотезе и веома високу поузданост оба упитника који су намењени за полицијце, а који су примењени на студентима који се школују за потребе полиције, верификована је и општа хипотеза која гласи: „Верификовани упитници за утврђивање организационих и професионалних стресора и њихових интензитета за полицијске службенике применљиви су на студентску популацију која се образује за рад у полицији”.

ДИСКУСИЈА

Приоритетизација организационих стресора на целокупном узорку, као и на подзорцима студената и студенткиња је готово идентична. То се види у ранг листама организационих стресора. Већа разлика се види на стресору: „Потреба да сносиш одговорност за дужности који си обавио/ла”, што може да буде индикатор вишег нивоа одговорности студенткиња према службеним обавезама у односу на студенте.

Приоритетизација професионалних стресора на целокупном узорку, као и на подзорцима студената и студенткиња је готово идентична. То се види у ранг листама професионалних стресора. Већа разлика се види на стресору „сменски рад”, што је у сагласности са резултатима истраживања, у којима је, између осталог, учествовало 410 полицајаца, од којих су 50% жене, којима је утврђено да су мушкарци толерантнији на сменски рад од жена (Saksvik-Lehouillier & Sorengaard, 2023).

Аритметичке средине одговора испитаника у вези са организационим стресом ($AS=3.51$) и професионалним стресом ($AS=3.47$) на целокупном узорку указују на то да је организациони стрес нешто интензивнији од професионалног стреса. Аритметичка средина организационог стреса ($AS=3.32$) и студентских активности ($AS=3.27$) на подзорку мушкараца указују на чињеницу да су студенти нешто изложенији ризику организационог него професионалног стреса. Студенткиње су такође нешто изложеније ризику организационог ($AS=3.77$) него професионалног стреса ($AS=3.73$). Такав налаз је у сагласности са истраживањем реализованим у Хрватској (Glavina et al., 2015), којим се наглашава значајна разлика између наведених стресора у корист организационих и то у односу на полицијске службенике. Разлика која није значајана у том погледу у односу на разматрану студентску популацију говори у прилог хомогенијим стресорима који се односе на студенте у односу на оне који се односе на полицајце.

Веома висока корелација организационог и професионалног стреса ($r = 0.989$, $p < 0.01$) указује на то да што је већи организациони стрес већи је и стрес од студентских активности и обрнуто, као и да се утицајем на организациони може утицати на професионални стрес и обрнуто. То зна-

чи да када би надлежни хтели да смање ниво стреса код студената (нпр. из образовних разлога) било би довољно да утичу на само једну врсту стресора, нпр. на организационе, чиме би смањили ниво стреса и код студентских активности и обрнуто. Супротно томе, ако би надлежни хтели да повећају ниво стреса код студената, ради њиховог што реалнијег припремања за опасности (ризике) полицијске професије, повећањем интензитета професионалних стресора, повећали би и ниво изложености студената организационим стресорима.

Контрола добијених резултата у вези са корелацијом организационих и професионалних стресора на целокуном узорку проверена је корелацијом наведених стресора са истим стресорима мушког (организациони стрес: $r = 0.996$, $p < 0.01$, професионални стрес: $r = 0.994$, $p < 0.01$) и женског (организациони стрес: $r = 0.993$, $p < 0.01$, професионални стрес: $r = 0.994$, $p < 0.01$) подузорка. При томе, налаз је конзистентан, односно није противречан.

Из резултата истраживања се уочава и да су жене у просеку изложеније организационом ($AS=3.32$ и $AS=3.77$) и професионалном ($AS=3.27$ и $AS=3.72$) стресу од мушкараца. То може да се објасни у контексту полицијске супкултуре, која се усваја школовањем на КПУ. Полицијска професија, тиме и њена супкултура, више погодују мушком полу, јер су у њој, углавном, мушке особине потребније и пожељније – тзв. „област мушких компетенција” (Barrie & Broomhall, 2012) због чега је жени у таквој организацији теже да се прилагоди него мушкарцу. При томе, не сугерише се да жене због тога не треба да раде у полицији, већ да је неопходно пронаћи полицијским службеницима женског пола одговарајућа радна места, којима више одговарају наглашене женске особине (нпр. емпатија), за шта је оквир створен концептом Полиција у заједници (Miller, 1999).

Најзад, на основу вредности Кронбаховог Алфа коефицијента (организациони стрес – $PSQ-Org$: $\alpha = 0.933$ и професионални стрес – $PSQ-Op$: $\alpha = 0.900$) констатује се примењивост коришћених (прилагођених) упитника због поузданости. Реч је о нижој поузданости од њихове примене на полицијским сужбеницама – организациони ($PSQ-Org$): $\alpha = 0.959$ и професионални ($PSQ-Op$): $\alpha = 0.961$ (Kukić et al., 2021), што може да се објасни њиховом применом на студентима који се школују за рад у полицији и њиховим прилагођавањем тим потребама.

ЗАКЉУЧАК

Истраживањем се дошло до следећих закључака:

- верификоване су појединачне и посебне хипотезе, чиме је потврђена и општа хипотеза која гласи: „Верификовани упитници за утврђивање организационих и професионалних стресора и њихових интензитета за полицијске службенике применљиви су на студентску популацију која се образује за рад у полицији”,

- утврђене су ранг листе организационих и професионалних стресора по интензитету (ризик), на целом узорку, као и на подзорцима мушкараца и жена, при чему се може закључити да су наведене листе веома сличне, уз идентификоване изузетке,
- организациони стресори су интензивнији, тиме и више ризични од професионалних стресора,
- постоји веома висока позитивна корелација између организационог и професионалног стреса, што омогућава управљање једном врстом стреса посредством друге и обрнуто, као и
- да су жене изложене интензивнијем стресу од мушкараца (у контексту полицијске професије и припреме за њу студијама које практикује КПУ, то се објашњава пожељношћу мушких особина, неопходних за решавање безбедносних проблема због којих полиција постоји и због којих се мушкарци лакше, а жене теже прилагођавају професионалним захтевима полиције),
- да су оба упитника, иако прилагођена, веома поуздана,
- с обзиром на то да је стрес студената применом коришћених упитника мерљив – њиме се може управљати,
- висока корелација организационих и професионалних стресора омогућује управљање стресом студената на следеће начине:
 - ако је интерес доносилаца одлука да се он мења, може се утицати на организациони, чиме се може утицати на професионални стрес и обрнуто,
 - што је могуће у правцу смањења или повећања интензитета стреса, у зависности од образовних или полицијској професији прилагођавајућих потреба,
- примењени анкетни упитници (*PSQ-Org* и *PSQ-Op*) су поуздани када је реч о студентима који се школују за рад у полицији, мада мање од оних који су намењени за полицијске службенике,
- могуће је наставити рад са упитницима какви су примењени у овом истраживању, али са стратификованим узорком (који би обухватио и студенте форензике), где се може очекивати да се њихова поузданост повећа,
- могуће је иновирати упитнике, а онда их тестирати у односу на случајни узорак,
- наредним истраживањима на ову тему могу да буду разматрани одговори испитаника у зависности од студијских програма и година студија, а не само по полу, као у овом истраживању.

ЛИТЕРАТУРА

- Acquadro Maran, D., Zedda, M., & Varetto, A. (2018). Organizational and occupational stressors, their consequences and coping strategies: A questionnaire survey among Italian patrol police officers. *International journal of environmental research and public health*, 15(1), 1–12.
- Barrie, D. G., & Broomhall, S. (Eds.). (2012). A history of police and masculinities, 1700–2010. Routledge.
- Chappell, A. T., & Lanza-Kaduce, L. (2010). Police academy socialization: Understanding the lessons learned in a paramilitary-bureaucratic organization. *Journal of contemporary ethnography*, 39(2), 187–214.
- Constable, J., & Smith, J. (2015). Initial police training and the development of police occupational culture. In P. Wankhade & D. Weir (Eds.), *Police services: Leadership and management perspectives* (pp. 45–60). Springer International Publishing.
- Dukić, S. & Golubović, B. (2021). Procjena nova ispitne anksioznosti studenata zdravstvene nege. *Sestrinska reč*, 24(83), 14–18.
- Glavina, J. I., Korak, D., & Vukosav, J. (2015). Dvije vrste stresora kod policijskih službenika – koji su utjecajni? Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu (pp. 484–498). Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Hrvatske.
- Goldstein, H. (1990). Problem-oriented policing. McGraw-Hill.
- Kukić, F., Subošić, D., Heinrich, K. M., Greco, G., & Koropanovski, N. (2021). Psychometric properties of the Serbian version of the Operational and Organizational Police Stress Questionnaires. *Sustainability*, 13(24), 1–11.
- Kukić, F., Subošić, D., Heinrich, K. M., Greco, G., & Koropanovski, N. (2021). Operational Stress of Police Officers: A Cross-Sectional Study in Three Countries with Centralized, Hierarchical Organization. *Sustainability*, 13(24), 98–106.
- McCreary, D. R. & Thompson, M. M. (2006). Development of two reliable and valid measures of stressors in policing: The operational and organizational police stress questionnaires. *International Journal of Stress Management*, 13(4), 494–518.
- McCreary, D. R., Fong, I., & Groll, D. L. (2017). Measuring policing stress meaningfully: Establishing norms and cut-off values for the Operational and Organizational Police Stress Questionnaires. *Police Practice and Research*, 18(6), 612–623.
- Miller, S. L. (1999). Review of Gender and community policing: Walking the talk. Northeastern University Press.
- Police Executive Research Forum. (2016). *30 guiding principles on use of force* (Critical Issues in Policing Series). Police Executive Research Forum. <https://www.policeforum.org/assets/30%20guiding%20principles.pdf>
- Saksvik-Lehouillier, I., & Sørengaard, T. A. (2023). Comparing shift work tolerance across occupations, work arrangements, and gender. *Occupational Medicine*, 73(7), 427–433.

Shane, J. M. (2010). Performance management in police agencies: a conceptual framework. *Policing: an international journal of police strategies & management*, 33(1), 6–29.

Violanti, J. M., Charles, L. E., McCanlies, E., Hartley, T. A., Baughman, P., Andrew, M. E., Fekedulegn, D., Ma, C. C., Mnatsakanova, A., & Burchfiel, C. M. (2017). Police stressors and health: a state-of-the-art review. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 40(4), 642–656.

Webber, A. M. (1991). Crime and management: An interview with New York City Police Commissioner Lee P. Brown. *Harvard Business Review*, 69(3), 110-126.

Кесић, З. (2019). Насиље полиције: криминолошка перспектива незаконите употребе средстава принуде. Криминалистичко-полицијски универзитет.

Кесић, З., & Зекавица, Р. (2019). Полицијска супкултура: стварност полицијске професије. Криминалистичко-полицијски универзитет.

Криминалистичко-полицијски универзитет. (2023). Упис. <https://www.kpu.edu.rs/cms/upis-na-kpu/zasto-kpu>

Криминалистичко-полицијски универзитет. (2021). Информатор за школску 2021/2022. годину. <https://kpu.edu.rs/cms/data/akademija/publikacije/Informator%20za%20skolsku%202021-2022.pdf>

Субошић, Д. (2020). Организација и послови полиције. Криминалистичко-полицијски универзитет.

Рад примљен: 20. 1. 2025.
 Рад одобрен: 18. 11. 2025.

